

Maja Umek

**TEORETIČNI MODEL
KARTOGRAFSKEGA
OPISMENJEVANJA
V PRVEM TRILETJU
OSNOVNE ŠOLE**

Maja Umek

**TEORETIČNI MODEL
KARTOGRAFSKEGA OPISMENJEVANJA
V PRVEM TRILETJU OSNOVNE ŠOLE**

**UNIVERZA V LJUBLJANI
Pedagoška fakulteta**

UNIVERSITY OF LJUBLJANA
Faculty of Education

Ljubljana, 2001

dr. Maja Umek

TEORETIČNI MODEL KARTOGRAFSKEGA OPISMENJEVANJA V PRVEM TRILETJU OSNOVNE ŠOLE

Lektorica: Vida Frelih

Recenzenta: prof. dr. Jurij Kunaver in dr. Karmen Kolenc-Kolnik, doc.

Za izdajatelja: prof. dr. Miran Čuk, dekan

Za založniško komisijo: prof. dr. Saša A. Glažar

Oblikovanje in računalniški prelom: Igor Cerar, ing.

Izdala: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani

Tisk: Tiskarna Littera Picta d.o.o. Ljubljana

Naklada: 300 izvodov, 1. izdaja

©2001 avtor

Po Zakonu o davku na dodano vrednost (Uradni list RS št. 89/98, 7. točka, 25. člen) sodi knjiga med proizvode, za katere se plačuje 8 % davek od prometa proizvodov.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

528.9:373.3

UMEK, Maja

Teoretični model kartografskega opismenjevanja v prvem triletju osnovne šole / Maja Umek. - 1. izd. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta = Faculty of Education, 2001

ISBN 86-7735-050-0

113622016

140 594

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. REPRODUCIRANJE IN RAZMNOŽEVANJE DELA PO ZAKONU O AVTORSKI PRAVICI NI DOVOLJENO.

KAZALO

UVOD	5
I KARTOGRAFSKO OPISMENJEVANJE	7
1 KAJ SO ZEMLJEVIDI IN ZAKAJ NAJ BI JIH ZNALI BRATI	7
1.1 Klasična opredelitev pojma zemljevid	7
1.2 Opredelitev zemljevida po teoriji radialnih pojmov	9
1.3 Značilnosti zemljevida in primerjava z besedilom	11
2 DEJAVNIKI KARTOGRAFSKEGA OPISMENJEVANJA	12
2.1 Dejavniki kartografskega opismenjevanja po Winstonovi	12
2.2 Dejavniki kartografskega opismenjevanja po Gerberju	14
2.3 Ravni razumevanja zemljevidov	15
3 TEMELJNO KARTOGRAFSKO OPISMENJEVANJE	17
3.1 Ptičja perspektiva	19
3.2 Določanje lege in orientacija	21
3.3 Razdalje in merilo	25
3.4 Jezik zemljevida	27
4 INTERPRETACIJA ZEMLJEVIDA	33
II POUK KARTOGRAFIJE V PRVEM TRILETJU OSNOVNE ŠOLE	37
5 UČNI CILJI POUKA KARTOGRAFIJE	37
5.1 Stoltmanov pogled na začetni pouk kartografije (ZDA)	37
5.2 Catlingov pogled na pouk kartografije (Anglija)	41
5.3 Kartografija v slovenskih učnih načrtih razredne stopnje za devetletno osnovno šolo	43
6 TEORETIČNA OSVETLITEV PROCESOV BRANJA IN RISANJA ZEMLJEVIDOV	45
6.1 MacEachrenov interaktivni dinamični model branja zemljevidov	46
6.2 Risanje zemljevidov	48
6.3 Zakaj naj bi kombinirali branje in risanje zemljevidov	49
7 MODEL CELOSTNEGA PRISTOPA POUKA KARTOGRAFIJE, KOMBINIRAN S POSTOPNIM SPOZNAVANJEM POSAMEZNIH SESTAVIN ZEMLJEVIDA	52
7.1 Razporeditev tematskih sklopov po razredih	53
7.2 Učni cilji in metodična razčlenitev po razredih	54
7.2.1 Kartografija v prvem razredu	55
7.2.2 Kartografija v drugem razredu	65
7.2.3 Kartografija v tretjem razredu	71
ZAKLJUČEK	82
LITERATURA IN VIRI	83

UVOD

Vse več spoznanj o tem, kako otroci različnih starosti uporabljajo zemljevide, je privedlo do številnih sprememb pouka kartografije po svetu. Najpomembnejše je bilo spoznanje, da že veliko mlajši otroci intuitivno dojemajo zemljevid kot prikaz prostora in ga znajo uporabljati, če prikazuje njim znano manjše območje. To je privedlo do zgodnejšega uvajanja zemljevidov v učne načrte v Avstraliji, v ZDA, v Angliji in drugod.

Izkušnje učiteljev z uvajanjem učencev v razumevanje zemljevidov, narejenih za odrasle, ter rezultati eksperimentalnih ugotovitev Piageta in sodelavcev v petdesetih in šestdesetih letih preteklega stoletja so dolgo ohranjale začetek poučevanja kartografije pri starosti otrok od 8 do 9 let. Prezahtevni zemljevidi z vsemi matematičnimi sestavinami, ob katerih učence uvajamo v delo z njimi, in prezahtevni učni cilji so že prvi stik učencev z zemljevidi delali težak. Kritiki Piageta so z novejšimi raziskavami dokazali, da zmorejo otroci uporabljati njim prilagojene zemljevide že v predšolski dobi. Otroci so v različnih poskusih s pomočjo zemljevida našli skriti zaklad, pot skozi labirint, z zemljevida prebrali podatke, nanj podatke shranili in z zemljevidom prostorsko načrtovali. Glavna ovira za zgodnejši pouk kartografije smo odrasli s svojimi pojmovanji zemljevidov in negativnimi izkušnjami pri delu z njimi. Odrasli se ob besedi zemljevid najpogosteje spomnimo na zemljevide manjših meril, kot so avtokarta ali pregledni zemljevidi v atlasih. Če pa pomislimo na zemljevide skozi zgodovino, ko še niso imeli toliko matematičnih vsebin in na »zemljevide« negeografskih območij kot, so načrti posameznih stanovanjskih prostorov, razporeditve sadja in zelenjave na stojnici ali morda samo pogrinjka na mizi, si lahko zamislimo tudi veliko bolj preproste zemljevide tako majhnih območij, kot si jih otroci lahko prostorsko predstavljajo.

S pomikom v zgodnejša leta, na začetek šolanja ali celo v predšolske ustanove, se je starostna meja začetnega kartografskega opismenjevanja ponekod v tujini znižala na 5 let ali še manj. V Sloveniji uvajamo delo z zemljevidi v prvi razred devetletne osnovne šole, to je pri starosti učencev 6 let. Mlajši otroci z drugačnimi psihofizičnimi, čustvenimi in socialnimi značilnostmi potrebujejo drugačen pouk kartografije. Z dosedanjimi izkušnjami preveč zahtevnega pouka kartografije v tretjem razredu si ne moremo veliko pomagati. Zato smo se v tem delu naslonili na tuje in nekaj domačih raziskav ugotavljanja temeljnih sposobnosti in spretnosti uporabe in razumevanja zemljevidov pri mlajših učencih ter na njih zgradili teoretični model poučevanja kartografije v prvih treh razredih devetletne osnovne šole.

V prvem delu smo po teoriji radialnih pojmov prikazali razširitev pojma zemljevid na slike prostorov od velikosti atoma do vesolja in od fotografije do shematskih prikazov. Predstavili smo dejavnike kartografskega opismenjevanja in podrobneje pregledali posamezne sestavine zemljevida in spretnosti, ki so za njihovo razumevanje potrebne.

V osrednjem delu primerjamo slovenske učne cilje pouka kartografije s primeroma iz tujine, teoretično osvetlimo psihološka procesa branja in risanja zemljevidov ter predstavimo svoj model. V teoretičnem modelu začetnega pouka kartografije za prve tri razrede osnovne šole smo upoštevali teoretična in eksperimentalna spoznanja iz tujine, kakor tudi izsledke novejših slovenskih raziskav in prve izkušnje zgodnejšega poučevanja kartografije v Sloveniji. Model v največji možni meri upošteva sedanji učni načrt predmeta spoznavanje okolja, vendar predlagamo nekaj dopolnitev.

V zadnjem delu teoretični model metodično razčlenimo in predstavimo korelacije s poukom matematike in slovenščine. Model predstavimo preko ciljev in ga konkretiziramo z učnimi metodami. Čeprav so predstavljene učne metode uspešne, kakor smo ugotovili v posameznih oddelkih slovenskih šol in vrtcev, imajo v modelu predvsem vlogo ponazoritve posameznih korakov. Poleg teh učnih metod so v okviru modela pri začetnem pouku kartografije ustrezne in potrebne tudi druge učne metode. Nekaj jih je omenjenih tudi v drugih poglavjih.

Knjiga je namenjena študentom razrednega pouka in učiteljem, ki učence razredne stopnje uvajajo v delo z zemljevidi. Pomagala bo »omehčati« sedanji prezahtevni začetek pouka kartografije v tretjem razredu osemletke, učitelji in avtorji učnih gradiv za spoznavanje okolja v prvem triletju devetletne osnovne šole pa bodo v njej poleg teoretičnih utemeljitev našli cilje, učne korake in učne metode, prilagojene učencem posameznih razredov.

PEDAGOŠKA FAKULTETA - KNJIŽNICA

52
UMEK, M.
Teoretični

0140594

COBISS ◉

UNIVERZA V LJUBLJANI